

loco citato Capite X. Bonam loco pariter citato, Martenium de Antiquis Ecclesiæ Ritibus Libro I. Capite III. Art. VII. num. VIII. Natalem Alexandrium loco superius memorato, Lequienum in Dissertatione Damascenica V. num. XXIX. Colligit namque posse putant nonnulli, fermentatum panem ante Ebionæam hæresim in usu fuisse in Ecclesia Latina: alii pro azymo pugnant.

IV. Sed hæc Historiam, quam Thomas junior in *Sententiarum Commentario* recensuit post alios Scholasticos, senior dereliquit in *Summa Theologica*, limatiori extremæ vitæ ejus Opere. Inquiri III. P. Q. LXXIV. Art. IV. *Utrum hoc Sacramentum debeat confici ex pane azymo.* Dignissima sunt animadversione ejus verba. „ Circa materiam hujus Sacramenti duo possunt considerari: scilicet quid sit necessarium, & quid convenientis. Necessarium quidem est, ut sit panis triticus, sine quo non perficitur Sacramentum: non est autem de necessitate Sacramenti, quod sit azymus, vel fermentatus quia in unoquoque confici potest. Convenientis autem est, ut unusquisque seruet ritum suæ Ecclesiæ in Sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diversæ Ecclesiarum consuetudines. Dicit enim Beatus Gregorius in Registro: Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem: sed Græca Ecclesia offert fermentatum, pro eo quod Verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi, melior est: primo quidem propter institutionem Christi &c. Habet tamen & consuetudo Græcorum aliquam rationem, & propter significationem, quam tangit Gregorius: & in detestationem hæresis Nazæeorum, quæ legalia Evangelio miscebant.

Locum utrumque compara, & expende. Utrobique Latine, & Græcæ Ecclesiæ mores varios, variamque disciplinam exhibet: ac utrobique causam diversitatis perquiri. Hanc reperit in *Commentario* ex illa Historia, quæ ferebatur; sed eam omnino præterit in *Summa*. Addit vero literales, & mysticas rationes plures: adductamque in *Commentario* nec verbulo indicat. Cur vero? Prædictæ scilicet historiæ falsitatem deprehenderat. Hæc autem Thomæ peritia est. Nazærenis, sive Nazæreis, quos memorat Aquinas, proprios Ebionitarum errores imputat Theodoretus. Dubius est Epiphanius, num Christum cum Ebionitis purum esse hominem dicerent. Non alium eis nævum impingit Hieronymus, nisi quod cum crederent in Christum, legis tamen ceremonias tenebant. Consule Lequienum in Notis ad Joannis Damasceni Librum de Hæresibus. Ab his ergo ut maxime differrent Christiani Orientales, & Græci, fermentato pane usus esse ab initio, conjectura est Sancti Thomæ.

V. Verba Gregorii, veluti ex Registro sumpta, assert ille. Eadem in aliis locis recitat: in Catena aurea, Capite XXVI. Evangelii in Matthæum: & in *Opusculo contra errores Græcorum*. Combefisus in Bibliotheca Concionatoria, in Pessione Domini, ad hunc Gregorii locum, in Catena aurea descriptum; adnotat in margine: Nusquam hæc occurrunt: nec qui Latinorum azyma adversus Græcos tutati sunt, unquam produxerunt.

Labitur Vir doctus. Peritissimus Michael Lequienus in Dissertatione Damascenica V. num. XLI. nos docet: prædictum Gregorii testimonium legi paullo fultius in *Tractatu contra Græcos, qui habitus est Constantinopoli in Aëibus Fratrum Predicatorum*, anno 1252. Tractatum in lucem emisit Petrus Stevartius Ingolstadtii anno 1616. Extat etiam in Coloniensi, & Lugdunensi Patrum Bibliotheca; & in Henrici Canisii Antiquis Lectionibus Tomo IV. in editione à Jacobo Basnagio curata. In ea parte, ubi agitur de Sacramento Altaris, testimonium Gregorii assertur: „ Audi, diant Græci super hoc Beatum Gregorium in *Dialogis*, (imo lege *Dialogum*, quo ipsum nomine Græci vocabant:) quæ, & qualia Sacramento detrahentibus responderit Græco sermone: cum in Græcia translegationi fungeretur. Dicit enim: „ Solet plane moveri questio, quod in Ecclesia alii fermentatum offerunt; alii panes azymos. Unde fit, ut Romana Ecclesia offerat azymos panes, &c. (ut supra) Hæc sunt verba Gregorii, quæ in *Vita ipsius Græco sermone* reperitur.

Anl.

Animadvertite 1. Verba illa frustra inquiri in *Registro Epistoliarum*. 2. Ab Auctoribus hujusce Tractatus describi, veluti sumpta ex *Vita ejus græcè scripta*. 3. Eadem habuisse verba Gregorium, cum legationi fungeretur Constantinopoli, in aliquo colloquio. Sane Photius Cod. CCLII. excerpta refert *Vita Sancti hujus Pontificis*. An ergo ex illa sumpta fuerint superiora verba? Satis est, bona & optima fide egisse Aquinatem, Gregorii testimonium: quod ferebatur, adducentem: tamen indices, quandoque mendosos, sequatur. Jacobum Echaridum consule, diligentissime differentem de prædicto *Tractatu*, Tomo I. ad Annum 1252. & Jacobum Basnagium in Præfatione.

CAPUT VI.

Mendosus index Silvestri pro Silverio Romano Pontifice expenditur. Itemque Anglorum Episcopi pro Episcopo Augustodunensi. Ac demum Helena pro Irene Imperatrice.

I. Mendosi indices occurrunt aliqui in *Summa Theologica*, quibus etiam historiæ veritas deprobatur. Ad examen vocandi sunt. Ait Thomas 2. 2. Quæst. CVIII. Art. I. ad 4. Sylvester Papa excommunicavit eos, qui cum in exilium miserunt, ut habetur 23. q. 4. Nempè Gratiani decretum citatur, *Causa XXIII. Q. IV. Capite XXX. Guilifarius*, ut legitur. Quod utique Caput *Silvestro* tribuebatur in Editionibus ante correctionem jussu Gregorii XIII. adornatam: in qua ex tribus vetustis exemplariis repositum est nomen *Silverii*, ad universæ Ecclesiæ Pontificatum anno 536. evecti. Hujusce Romani Pontificis tempora satis indicat nomen *Guilifarii*, Capitis illius initium, qui & *Vilifarius*, & *Belisarius* dictus est: *Belisarius Patricius* videlicet, qui Justiniano Imperatori inserviebat, agebatque contra Gothos in Italia.

Caput illud, quod incipit *Guilifarius*, desumptum est ex Epistola, sub nomine *Silverii Pape ad Amatorem Episcopum* vulgata. In ea legitur, in exilium *Silverium* missum fuisse, eique suffectum in Sedem Romanam *Vigilium*: quod utique verum. Additur, latam in *Vigilium*, & *Belisarium*, aliosque complices excommunicationis sententiam: quod etiam anathema latum in alia legitur *Silverii* Epistola ad *Vigilium*. Tum vero ejusmodi Epistolas commentitias esse, tum etiam commentitiam, quæ lata dicitur in *Vigilium* sententia anathematis, Baronius docet ad Annum DXXXIX. num. V. & Pagius ad eundem annum num. III. Consentiant ceteri Viri docti. Hinc duplex cubat error in citato ab Aquinate loco: primus, qui consistit in mendoso indice: alter, quo fabulosa historia proditur.

Ad primum quod attinet errorem: inquiri merito potest, an *Silvestrum* scripserit Thomas, an potius Amanuensis tibi mendum debeat? Constat utique, Gratiani Decreti, ex quo sententiam prompsit Aquinas, editiones plures ac etiam Codices Mss. habuisse *Silvestrum*; sed vetusta quoque extitisse Mss. exemplaria, in quibus legitur *Silverius*, ut fidem faciunt peritissimi sub Gregorio XIII. ejusdem Decreti Editores. Quidni ergo potuerint præsto esse Aquinat Codices bonæ notæ, in quibus legeret *Silverium*, non *Silvestrum*, & illum exferberet, non istum? Facillimum quoque fuit, ut *Silverii* nomen, notis compendiariis exaratum, commutaverint in *Silvestrum*, oscitantes aut imperiti Librarii, sicut in *Decreto*, ita in *Sancto Thoma*. Verisimillimæ sunt conjecturæ. *Summa Theologicæ* Codicem Mf. servat in Tabulario insigne Brixienſe Canoniconum Capitulum: in quo scriptum legitur *Silur pp*: quæ nota compendiaria cur non potius *Silverium* indicet, quam *Silvestrum*? Codicem diligentissime contulit Clariss. Carolus Donea, curante Humanissimo Viro Hieronymo Verdura, Neriani Oratorii alumno dignissimo.

Utut vero sese res habeat de voce: historiæ certe Aquinas inducit, quam habent pro commentitia Viri doctissimi. Hæc de re insistere examen non vacat. At mirum non fuerit, fabulam deprehendi potuisse, post tot sæcula: post agnitam sci-

licet, convictamque *Decretalium Epistolarum* suppositionem, quam Thomæ ætate olfecerat nemo: & postquam *Silverii*, & *Vigilii* acta severo discuti poterunt examine, Veterum monumentorum luce præfulgent, quæ Thomæ ætate ignora erant. Verum enim vero solidissimam profert doctrinam Aquinas, quam ex illis *Irrenii* actis, aliisque exemplis confirmat ille, ac illustrat.

II. Mendosus alius occurrit index 2. 2. Quæst. CLXXXIX. Art. I. num. 3. *Sed sicut Gregorius scribit Anglorum Episcopo, ut habetur in Decretis, Dist. 48. ordinate ad crânes accedendum est, &c.* Hæc sine dubio Gregorii verba reperiuntur in Epistola CXI. Libri VII. Indiç. II. juxta Romanam editionem, seu in Epistola CVI. Libri IX. apud Ascetam Sammauræum Editorem. In Editione Romana inscribitur Epistola, *Siagrio, Aetherio, Vigilio, & Desiderio Episcopis Galliarum*: in Parisiensi sedium nomina efferuntur, *Syagrio Augustodunensi, Aetherio Lugdunensi, &c.*

Verba illa sumpsit Aquinas ex *Decreto Gratiani*: in quo index prædictus diversimode expressus legitur in Codicibus, ac Editionibus. Apud Turrecrematam in Editione, quam Justus Fontaninus, Archiepiscopus Ancyranus, anno 1726. curavit Romæ, hæc solum habentur: *B. Gregorius scribit, dicens*. Gregoriana correctæ editio sic habet: *Beatus Gregorius scribit Syagrio Episcopo, & aliis Episcopis*. Codices legere Thomas potuit, ubi scriptum esset: *B. Gregorius Aug. Episcopo*: eodem modo indicem transcripserit. At notam illam *Aug.* legerint alii, & scripserint *Ang.* adeoque expresserint, *Anglorum Episcopo*; cum legendum foret, *Augustodunensi Episcopo*, idest *Siagrio*, qui primus in Epistolæ Gregorianæ titulo apparet: illum demum *Anglorum Episcopum* intellexerint *Augustinum* notissimum, ad *Anglos* convertendos missum à Sanctissimo Gregorio Pontifice.

Ita conjecturas cudere licebat. *Brixienfis* memoratus Codex lectionem aliam habet, animadvertione dignissimam. In eo non legitur, *Anglorum Epo*: Sed *Magio Epo*. Deforme nomen est, quod genuinum, ab Aquinate sine dubio lectum scriptumque, indicat *Siagrii Episcopi*. Codicis vetustas colligitur ex titulo *Fratris Theome*, nondum scilicet sacra donati apothecosi: *Explicit Summa Secunda Secunda partis Fratris Theome de Aquino Ord. Fratrum Prædicatorum*. Accedunt verba. *Et est Dñi Jacobi de Aëtis de Mutina Cappellani Dñi. PP. & ejus sacri Palatii Caus. Auditoris*. Apud Ughellum in Episcopis Brixienfis vocatur *Jacobus de Aëtis*. Correctio in margine proflat, *de Aëtis*: quam Codex noster confirmat. Sub Joanne Papa XXII. munereungebatur *Auditoris causarum sacri palatii*: adlectusque fuit in Sedem Brixiensem anno 1335. à Benedicto Papa XII. Laudatum Ughellum consule.

III. Mendum enorme præferunt Summæ Theologicæ Editiones plures 2. 2. Q. II. Art. VII. ad 3. Verba sunt: „ Invenitur etiam in *Historiis Romanorum*, quod „ tempore *Constantini Augusti*, & *Helene Matris ejus*, inventum fuit quoddam se- „ pulcrum, in quo jacebat homo, auream laminam habens in pectore, in qua scrip- „ tum erat: *Christus natus ex Virgine, & ego credo in eum. O Sol, sub Helene & Constantini temporibus iterum me videbis.* „ Ita legitur in *Romana* sub Pio V. editione, & *Venetæ* Dominici Nicolini anno 1593. & *Antuerpiensis*, (seu potius *Coloniensis*) Cosmæ Morelles anno 1612. & in aliis ejusdem *Summæ* editionibus scorsim curatis. Enormis cubat error in nomine *Helene*: quem detersum video, correctumque in Parisiensi Editione apud *Sebastianum, & Gabrielem Cramoisy* anno 1652. nomine *Irenis* substituto.

Factum refert Baronius ad Annum DCCLXXX. num. 8. ex *Theophane*, Græco Scriptore, in *Chronographia*: quæ locum habet in *Historia Byzantina* pag. 384. in Editione Regia Parisiensi, & pag. 305. in *Venetæ Irene mater erat Constantini*, qui *Leonis IV.* Imperatoris filius erat. Eamdem inter Latinos narrat *historiam Sigeberti Gemblacensis*, qui suam *Chronographiam* ad annum usque 1112. perduxit. Verba sunt ad Annum 782. *Constantinopoli quidam laminam auream invenit; &c.* Id evenisse *Theophanes* adnotat, ad *longos Thraciæ muros*. Eadem occurrit narratio ex *Sigeberto* sumpta apud *Vincentium Bellocacensem*, qui Sancto Thomæ aequalis fuit in *speculo Historiali* Libro XXIIV. Capite CLXXXII. & apud *Martinum Polonium* in *Chro-*

Chronico, quod in annum 1278. perducitur. Præter edita ejusdem *Chronici* exemplaria, Codices duos Mss. consulere licuit, qui *Constantinum*, & *Irenem* habent. *Historiam* denique refert *Prolomus Lucensis*, Sancti Thomæ Aquinatis discipulus, fidelissimique socius ejus, in *Historia Eccl.* Libro XIV. Capite XXXVII. Testem citat *Richardum*. Hunc *Muratorius* in præfatione ad Opus Prolomæi vocat *Monschum Cluniacensem*: ejusque *Historiam* pollicetur, se luci publicæ daturum. Fidem suam liberavit Tomo IV. inter *Antiquitates Italiae* mediæ ævi, ubi ejusdem *Richardii Chronicon* extat typis editum: non integrum ab exordio Mundi, sed quod reliquum est ab Imperio Caroli Magni ad annum usque 1162.

Historias Romanorum citat Sanctus Thomas: fortasse *Sigeberti Gemblacensis Chronographiam*, aut *Richardii Chronicon* ab ipso etiam Prolomæo Lucensi dehoratum. Quidni etiam legerit *Vincentium Bellocacensem*, qui anno circiter 1264. vita mortali migravit. Itemque *Martinum Polonium*? In his *Irene mater Constantini* legitur, non *Helena*: illud ergo nomen istud, legebat, scribebatque Sanctus Thomas. Apud *Vincentium*, & Prolomæum Imperatricis nomen hoc modo scriptum occurrit, *Hyrene*. Conjici fortasse potest, ex ea littera Initiali H. occasionem sumpsisse imperitos & oscitantes Librarios, ut legerent, scriptoque mandarent *Helenam*, nomen utique *Irene* notius.

Conjecturis opus non est. *Irenem* scripsisse Thomam, Codices Mss. evincunt. Mihi duo præsto fuerunt. Alter est num. CXVII. in *Venetæ Sancti Marci Bibliotheca*, stemmate Cardinalis Bessarionis ornatus: ubi *Hyrene* legitur. Codex alter est *Brixienfis*, quem superius memoravimus, nomen *Irenes* habens, ut datis ad me litteris admonuit laudatus Hieronymus Verdura. Similes alios extare Codices in *Bibliothecis*, nullus dubito.

CAPUT VII.

Veterum Hereticorum nomina, quæ deformatæ leguntur in aliquibus Sancti Thomæ Operibus, emendantur. Mendæ sunt, quæ causam habent Librariorum imperitiam. Codex Mss. expensus.

Hereses, quæ in Ecclesia christiana ortum habuere, recenset Sanctus Thomas pœnes omnes in suis Operibus, ac refellit. Auctorum, qui eas invexerunt, adeo corrupta alicubi occurrunt nomina, ut mirum sit plures pluresque curari Editiones potuisse, quin ulla cura fuerit de mendis, quæ sane enormia sunt, emendandis. Inter dissertationes nostras, quæ nomenclantur *Triginta*, ac simul junctæ *Venerit* prodierunt anno 1750. apud Joan. Baptistam Pasquali, de ejusdemmodi sphalmatis, quibus Opusculum *de Articulis fidei, & Sacramentis* conspurcatum est, egimus in *Dissertatione VIII.* Capite II. Argumentum istud, ut hæc laboris nostri pars in *Præviis* etiam *Admonitionibus*, quæ singulis novæ Thomæ Operum editionis Voluminibus præmittuntur, locum habeat, iterum eo pertractandum consilio adsumo, quo Sancti Thomæ Opera imposteriorum expurgata edi possint, ac mendæ illa non Aquinati, sed Librariis tribui debere, certissime innotescat.

In *Opusculo*, quod juxta veterem ordinem numeratur *Quintum* in *Romana* sub Pio V. editione, agit Aquinas *de Articulis fidei, & Sacramentis Ecclesie*. Hæreses refellit orthodoxæ doctrinæ adversas, earumque Auctores recenset. In nominibus fræda irreperisse sphalmata, adnotavimus: quæ in Parisiensi *Opusculorum* editione anno 1656. deterfa fuerunt studio, & cura *Petri Pelicani*, patriæ, & professione *Carmentensis*, Ordinis Prædicatorum. Novas addere curas nostras liceat.

In Expositione primi Articuli *de Essentia divine unitate*, tertius numeratur error *Atropomonitarum, ponentium unum Deum; sed dicentium eum corpus eum, & ad modum humani corporis formatum*. Monstruosam rejice vocem: ac repone: *Anthropomorphitarum*. Genuinum nomen habet Aquinas 2. 2. Quæst. CLXXXVIII. Art. V. „ In *Collationibus Patrum*, (collatio est X. Capite IV.) legitur, quod Abbas *Se-*

», rapion propter simplicitatem incidit in errorem *Anthropomorphytarum*: id est eorum, qui Deum habere humanam formam arbitrabantur. « Idem nomen legitur in *Indice Universalis in omnia Opera Divi Thomæ de Aquino*, quem concinnavit Petrus Bergomensis. Opus in lucem prodiiit Bononiæ anno 1475. *Basilicæ* 1478. *Venetis* 1497. *Rome* 1535. & iterum 1570. qua utor Editione.

Contra quartum Articulum, qui pertinet ad effectum gratiæ, per quam vivificatur Ecclesia à Deo, excogitatas refert hæreses plures Aquinas: „ Alii vero. (inquis) „ qui *Passaloniæ* dicuntur, intantum silentio student, ut naribus, & labiis digi- „ tum apponant. *Passalos* enim græce, dicitur *pallus*: & *Ranchos*, nasus. « Legendum Pelicanus jubet, *Rynchos*: itemque, *Pattalos*: ac demum, *Pattalorynchibite*. Primæ vocis recta emendatio est: quæ sequuntur correctiones duæ, superfluæ sunt. Lexica namque, & Græci Scriptores, utrumque habent juxta variam dialectum, *Pattalos* & *Passalos*, *Pattalorynchite* & *Passalorynchite*. Sanctus Augustinus Hæresi LXIII. sic ait: „ *Passalorynchite* intantum silentio student, ut naribus „ & labiis suis digitum apponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præcipiant „ quando tacendum esse sibi arbitrantur: *passalos* enim græce dicitur *palus*, & *ryn- „ chos* nasus. Cur autem per *palum* dignum significare maluerint, à quibus hoc no- „ men compositum, nescio: cum græce & dicatur *digitus* *actylus*, & possint uti- „ que *Dactylorynchite* multo evidentius nuncupari. « in Augustino legebat Aquinas, *Rynchos*: imperiti Librarii expresserunt *Ranchos*. Fuerit etiam typporum mendum.

Ibidem decimus error est *Priscillianistarum*, (& in aliis editionibus *Priscilianisarum*,) & etiam *Mathematicorum* dicentium: homines fatalibus stellis obligatos. Mendum utrumque corrigere, quod irrepsit pro vero nomine *Priscillianistarum*: quos in *Hispania*, (ait Augustinus Hæresi LXX.) *Priscillianus* instituit. Cur etiam *Mathematici* dicti fuerint, docet ibidem Sanctus Pater: „ Adstruunt etiam (inquis,) „ fatalibus stellis homines colligatos, ipsamque corpus nostrum secundum duode- „ cim signa cæli esse compositum: sicut hi, qui *Mathematici* vulgo appellantur, „ constituentes in capite Arietem, Taurum in cervice, &c. « Ex hoc fonte sua hauriebat Sanctus Thomas. Germanum nomen occurrit Libro III. contra Gentes Capite LXXXV. num. 13. *Priscillianistæ* hujusmodi erroris etiam rei fuerunt, ut dicitur in (Augustini) *Libro de Hæresibus*. Ita scilicet in Editione Romana sub Pio V. & Veneta Dominici Nicolini anno 1593. In *Indice Petri Bergomati* V. Hæresis, num. 96. dicuntur *Priscianistæ*: quod est indicio, aut imperitis Librariis, aut oscitantibus Typothetis tribui mendum debere. Præ manibus habeo Venetam *Summæ Theologicæ* editionem anni 1501. in qua *Priscillianistæ*, non geminata Littera L. occurrunt.

Eodem in loco duodecimus numeratur error: quo implicati referuntur *Texerareochite*, id est *Quartodecimani*, qui dicunt *quartadecima* luna Pascha esse celebrandum, quocumque die septimanæ occurreret. Quis vocabulum ferat opicum, barbarum, deformatumque? Hæretici appellari debent *Tessaresdecate*, id est *Quartodecimani*. Vide Epiphanium Hæresi L. ac Augustinum Hæresi XXIX. Voces hujusmodi compendiaris fortasse notis exaratas minus recte tum legere, tum transferre poterunt minus periti Librarii. In Catalogo Hæreticorum, quem concinnavit Bernardus Lutzenburgius, edito Colonia anno 1577. cum mendo bis legitur vox illa, *Tesseredecate*, & *Tesseredecatæ*. Mendola proprie non est vox, *Quartodecimani*: sed *Quartodecimanos* Thomam scripsisse, nullus dubitaverit.

Parte II. de *Sacramentis Ecclesiæ* inter errores catholicæ fidei diffonos primus recensetur *Solentianorum*, qui baptismum in aqua non recipiunt, sed solum baptismum spiritualem. Ablonam vocem spongia d. le. Hæretici dicendi sunt *Soleuciani*, seu *Hermiani*, ut ait Augustinus Hæresi LIX. ab auctoribus *S. leuco*, vel *Hermia*: qui elementorum materiam, de qua factus est mundus, non à Deo factam dicunt, sed Deo coactam. . . . Baptismum in aqua non accipiunt.

Adversus Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum secundus error est *Arrodini-*

carum, qui offerunt in Sacramento hoc panem & castum. Nomen esse *Artyotyritarum*, docent Epiphanius Hæresi XLIX. & Augustinus Hæresi XXVIII. Ita vero errantes homines vocatos adnotat Epiphanius num. 2. quod ad celebranda mysteria sua artony (panem,) & kay tyron (castum) adhibent. In *Summa Theologica* III. P. Q. LXXIV. Art. I. vox est. *Artyotyritarum*: eademque ex *Opusculo*, quod emaculamus, citat Petrus Bergomas in *Indice generali*, V. Hæresis, num. 55.

Ibidem sequitur tertius error *Cataphrygum*, seu *Preputiatorum*, qui de sanguine infantis, quem de toto ejus corpore minutis puncturam vulneribus extorquent, quasi Eucharistiæ suam consecrare perhibentur, inimiscentes cum farina, panemque inde faciunt. Infame & crudele facinus tribuit Augustinus de Hæresibus num. 26. hæreticis, quos vocat *Cataphryges*: & num. 27. hæreticis, quos vocat *Pepuzianos*. Hinc vero corrupta vox *Preputiatorum*. Ab oppido *Pepuza* in *Phrygia*, quem locum præcipue venerabantur, dictos *Pepuzianos*, admonet Epiphanius Hæresi XLVIII. num. 14. Impia sacra prædicta, quæ ipsi peragebant, refert etiam Damascenus de Hæreticis num. 49. Augustinum legebat, excitebatque Sanctus Thomas: cum eoque affert *Cataphryges*, & *Pepuzianos* III. P. Q. citata LXXIV. Art. I. Idem momentum in *Opusculo*, quo de agimus, legebat Petrus Bergomas, ut ejus Index fidem faciat.

Idem recurrit mendum in expositione sexti erroris *Preputiatorum*, qui tantum dant mulieribus principatum, ut Sacerdotio quoque apud eos honorentur. Corrige, & lege, *Pepuzianorum*. His recensitum errorem tribuunt Augustinus loco citato, & Epiphanius Hæresi XLVIII. num. 2. & Damascenus loco jam indicato.

Contra hoc Sacramentum extrema unctio nis (verba sunt Sancti Thomæ juxta vulgatas editiones) est error *Eraconitarum*, qui feruntur, suos morientes novo modo quasi redimere per oleum, & balsamum, & aquam, & invocationibus, quas hebraicis verbis dicunt super capita eorum. Eadem jam scripserat Augustinus num. XVI. ubi vero nomine *Heracleonita* appellantur ab *Heracleone*. Consule etiam Epiphanium Hæresi XXXVI. num. 2. & Damascenum num. 36.

Contra Sacramentum Ordinis error exponitur *Arrii*, qui dicebat, Presbyterum ab Episcopo non debere discerni. Legendum sine dubio *Aerii*. Apud Augustinum num. LIII. legimus: *Aerianos* ab *Aerio* (dictos,) qui cum esset Presbyter, doluisse fertur quod Episcopus non potuit ordinari. . . Dicebat enim, Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Hæc verba legebat Thomas. Consule Epiphanium Hæresi LXXV. ubi Sæctæ Auctor græce scribitur *Aerios*, latine scilicet *Aerius*, solutis duabus primis vocalibus, non vero Dyphongi nexu colligatis. Vitium nomen occurrit etiam in *Summa Theologica* 2. Q. CLXXXIV. Art. VI. ad I. „ Augustinus in Libro de Hæresibus dicit, quod *Arriani* dicebant, Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. « At in Augustino legebat Aquinas *Aerianos*, non *Arrianos*. Quid? quod in Veneta apud Junctas editione anni 1588. legimus *Africanos*. Jam discite, ejusmodi sphalmatum auctores dici debere Librarios, & Typothetas. Bernardus Lutzenburgius adnotat in Catalogo Hæreticorum: *Aerianos* dici, & *Erianos*. Indicat nimirum posterior vox ista, duas primas vocales ab imperitis instar Dyphongi acceptas fuisse: unde aliqua etiam editiones præstant *Aerianos*. Mirum est tot in *Summa Theologica* editionibus, quas curatur Viri docti, intractum reperiri mendum: quod primus (ut puto) detulit *Joannes Nicolaus*. Miratio augetur ex eo, quod ipsi Editores margini apposuerint *Libri de Hæresibus* ab Augustino elucubrati, quem citat Aquinas, Caput LIII. in quo *Aeriani* leguntur, non *Arriani*. At ibidem Augustinus: *Aerium* in *Arianorum* hebreum lapsus esse, ac propria quoque cudisse dogmata. Ait etiam Epiphanius Hæresi LXXV. num. 1. *Aerium* istum fuisse sæctæ penitus *Arianum*. Hinc fortasse suspicio locum habeat, doctos *Theologicæ Summæ* Editores mutare vocem *Arianorum* noluisse, propterea quod *Aeriani*, qui Presbyterum non discernabant ab Episcopo, erant etiam sæctæ *Ariani*. Hoc sensu vox *Arianorum* utcumque sustineri potest: at vox *Arrii* aut *Arrii*, cui prædictus error in *Opusculo* tribuitur, ratione vindicari nulla potest.

II. Jam patet vero *Opusculi* menda non Aquinati, sed Librariis, ac etiam Ty-

pothetis tribui debere. Argumentum sequitur peremptorium ex collatione Codicis Mss. in quo vel indicata sphaemata non extant; vel si menda sint, eo modo scripta inveniuntur, ut veram indicent lectionem, ac Librarii culpam sine dubio prodant. Verus chartaceum parvum Codicem Mss. servat Veneta nostra Sanctorum Joannis, & Pauli Bibliotheca, in quo nonnulla continentur *Sancti Thomæ Opuscula*, aliorum Opusculis immixta. Codicem ministravit Humanissimus Dominicus Maria Berardellus, Bibliothecæ præfectus. Ipsum ambo ad examen vocavimus, ac diligenter contulimus: licuitque deprehendere, Codicis ejusdem fide corrigi nonnulla, quæ in Editiones irrepererunt, menda posse: eademque demum ad imperitiam Librariorum sine dubio pertinere.

Deformi *Atropomorphitarum* vocabulo Codex caret. Prima manu scriptum erat, *Antropophetarum*, alias *Antropomorphitarum*: at superinducto calamo vox prior exarata legitur hoc modo, *Antropophetarum*. Nemo non videt, in Codice qui exerebatur, compendio quodam verum nomen *Anthropomorphitarum* scriptum fuisse: notamque compendiarum non intelligentes, voces deformes exarasse Librarios. Genuinum nomen Codicis nostri Librario notum erat: unde scripsit, alias *Antropomorphitarum*.

Passalonite, qui in Editionibus occurrunt, in Codice vocantur *Passalorincher*: sine dubio, *Passalorynchite*. Editiones habent, *Ranchos*, *nasus*: habet Codex, *Rynchos* (*Rynchos*,) *nasus*; uti recte post Augustinum scripserat Aquinas. At vero in hoc Articulo quarto alia sunt Librarii menda: scilicet *Therintibi* pro *Cerintbo*, & *Credonis* pro *Cerdone*. Aliquæ editiones præstant *Cendonem*.

Pro voce *Arisianistarum*, seu *Priscianistarum* legimus in Codice nomen *Pisilianistarum*: quod utique nomen est *Priscilianistarum*. Sequitur autem enormius in eodem Codice, quam in Editionibus, mendum in Hæreticis, qui scribuntur *Tevratobobita*, idest *quarta decimæ anni*. Certum fit, compertumque, ejusmodi sphaemata ad imperitos Librarios pertinere.

Solentiani, idest *Seleuciani* prætermisisti sunt in Codice, in quo sic legimus; *Primus* (error) *quidem eorum est, qui baptismum in aqua non recipiunt*. Pro mendosa voce *Arrodinicarum* legitur alia mendosa *Artodinarum*. Primæ litteræ genuinum indicant nomen *Artotyritarum*.

Editiones bis habent *Præputiatis* hæreticos, *Cataphrygibus* junctos. Codex primo loco *Præputiatis* offert: loco altero *Peputianos*, idest *Pepuzianos*; quæ germana vox est. Aliæ sunt in Codice sphaemata ibidem: *Aquinorum* pro *Aquariis*, & *Oppitarum* pro *Opbitis*. Errant denique Editiones in voce *Eraconitarum*: sed habet Codex *Eraclonitas*; idest *Heracleonitas*. Uti vero in Editionibus, ita in Codice legitur *error Arrii*, qui ad *Aerium* pertinet. Jamvero demonstratum puto, menda ejusmodi ex calamo peritissimi Thomæ excidisse nunquam: eademque aut imperitias, aut oscitantibus Librariis, ac etiam Typothetis imputari debere. De imperitia Thomæ suspicari, imperitissimum & insapisimum foret.

INDEX

QUÆSTIONUM, ET ARTICULORUM
quæ in hoc volumine continentur.

SUPPLEMENTI

TERTIÆ PARTIS

SUMMÆ THEOLOGICÆ

QUÆSTIO PRIMA.

De partibus penitentia in speciali, & primo de contritione.

- 1 Utrum contritio sit dolor pro peccatis assumptis cum proposito confitendi.
- 2 utrum sit actus virtutis.
- 3 utrum attritio possit fieri contritio.

QUÆSTIO II.

De obiectio contritionis.

- 1 utrum homo debeat conteri de peccatis, & non solum de culpa.
- 2 utrum contritio esse debeat de originali.
- 3 utrum de omni actuali commisso.
- 4 utrum de omni peccato actuali committendo.
- 5 utrum de peccato alieno.
- 6 utrum de singulis peccatis mortalibus.

QUÆSTIO III.

De quantitate contritionis.

- 1 utrum contritio sit major dolor qui esse possit in natura.
- 2 utrum possit esse nimis magnus dolor.
- 3 utrum possit esse major dolor de uno peccato quam de alio.

QUÆSTIO IV.

De tempore contritionis.

- 1 utrum tota ista vita sit tempus contritionis.
  - 2 utrum expediat continue conteri de peccato.
- S. Thom. Oper. Tom. VI.

- 3 utrum animæ separatæ contritentur de peccatis.

QUÆSTIO V.

De effectu contritionis.

- 1 utrum remissio peccatorum sit effectus contritionis.
- 2 utrum contritio possit totaliter auferre reatum poenæ.
- 3 utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

QUÆSTIO VI.

De confessione, & ejus necessitate.

- 1 utrum confessio sit necessaria ad salutem.
- 2 utrum sit de jure naturali.
- 3 utrum omnes teneantur ad confessionem.
- 4 utrum quis possit confiteri peccatum, quod non habet.
- 5 utrum teneamur statim confiteri peccatum.
- 6 utrum possit cum aliquo dispensari, ne homini confiteatur.

QUÆSTIO VII.

De confessionis quidditate.

- 1 utrum Augustinus convenienter confessionem definiat, quod confessio est, per quam morbus latens cum spe veniæ aperitur.
- 2 utrum confessio sit actus virtutis.
- 3 utrum sit actus virtutis penitentia.